

"Təsdiq edirəm"
"Tədris məsələləri" üzrə
prorektor vəzifəsini icra edən:

 dos.Z.I.Məmmədov
"12" "09" 2025-ci il

Fənn sillabusu

İxtisas: 050103 Coğrafiya müəllimliyi

Fakültə: Tarix coğrafiya və incəsənət

Kafedra: "Coğrafiya və onun tədrisi metodikası"

I.Fənn haqqında məlumat

Fənn proqramı: ARTN-nin EMŞ-nin coğrafiya bölməsi 1998-ci il tarixli 2 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş və Bakı Dövlət Universiteti nəşriyyatı 2007-ci il tarixli proqramı toplusu

Fənnin adı: İqlimşünaslıq

Kodu: İPF-B07

Tədris ili: II (2025-2026) IV Semestr:

Tədris yükü: cəmi:60 saat. Auditoriya saati 60 (mühazirə 30 saat, seminar 30 saat)

Tədris forması : Əyani

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit. 5 kredit

Auditoriya

Saat:

II.Müəllim haqqında məlumat:

Soyadı, adı, elmi adı və dərəcəsi : Əliyev Cavidan Rəhim oğlu, baş müəllim

Məsləhət günləri və saatları: II gün 14⁰⁰-15⁰⁰

E-mail ünvanı: cavidan99@list.ru

Kafedranın ünvanı: Lənkəran şəhəri Əli Məmmədov küçəsi 40

III.Tələb olunan dərsliklər və dərs vəsaitləri:

Əsas:

1. Həsənalıyev Ə.Ə. Meteorologiya və iqlimşünaslıq. Bakı, 2015

2. Mehdiyev A. Ş., Əhmədov Ş.Ə. Meteorologiya və iqlimşünaslığın əsasları. Bakı,2008

3. Хромов С.П. и др. Метеорология и климатология. Москва,2006

Əlavə:

4. Hüseynov N.Ş. Sinoptik meteorologiya. Bakı,2011

5. Məmmədov Ə.S. Məmmədov B.Ə. Sinoptik meteorologiya. Bakı, 2000

IV.Perekvizitlər: Geomorfologiya

V.Korekvizitlər:Yerşünaslıq.

VI. Fənnin təsviri məqsədi: Meteorologiya və iqlimşünaslıq kursunun tarix-coğrafiya müəllimliyi ixtisası üçün tərtibi ustalıq tələb edir. Bir tərəfdən, meteorologiya və iqlimşünaslıqdan yığılan çoxillik baza məlumatı, digər tərəfdən bu kursun coğrafiyaçılar üçün ən faydalı və zəruri hissəsini oxumaq. Buna baxmayaraq, bu kursun mövzuları və praktik işləri məntiqi ardıcılıqla yazılmış və coğraflar üçün digər elmlərlə əlaqəli olan mövzular xüsusi olaraq seçilmişdir. Keçiriləcək praktik işlər isə nəyinki coğraflar, eləcə də meteorologiya və iqlimşünaslıqla maraqlanan hər kəsə çox faydalı və maraqlıdır.

Meteorologiya atmosfer, onun tərkibi, və quruluşu, onda baş verən fiziki və kimyəvi prosesləri öyrənməklə məşğul olur.

İqlimşünaslıq isə meteorologiyanın bir bölməsi olub, iqlimlərin formalaşma qanunauyğunluqlarını, onların Yer kürəsində paylanmasını, keçmişdə və gələcəkdə dəyişməsini

öyrənir. Meteorologiya elminin məqsədi- hal hazırkı fiziki zamanda atmosferin vəziyyətini öyrənmək və onun gələcək vəziyyətinin proqnozunu vermək İqlimşünaslıq isə onun bir hissəsi olaraq iqlimlərin formalaşma qanunauyğunluqlarını, onların Yer kürəsində paylanması, keçmişdə və gələcəkdə dəyişməsinə öyrənir təşkili qaydaları haqqında bilgiler verməkdən ibarətdir.

VII.Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024 cü il tarixi qərarlı olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII.Qiymətləndirmə: Tələbələrin biliyi 100 ballıq sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində,50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə görə, 30 bal kollokviumlara görə.Əgər fənn həm seminar və həm də laboratoriya varsa onda 10 bal isə laboratoriyaya görə verilir.

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024 cü il tarixi qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzərə alınır. İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- tələbə keçilmiş material dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.
- 9 bal-tələbə keçilmiş material tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilir.
- 8 bal-tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal- tələbə keçilmiş material başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırə bilmir
- 6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
- 5 bal-tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırə bilmir;
- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.
- 0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semester ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur.

Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

91 – 100 bal	Əla	A
81 – 90 bal	Cox yaxşı	B
71 – 80 bal	yaxşı	C
61 – 70 bal	kafi	D
51 – 60 bal	qənaətbəxş	E
51 baldan aşağı	qeyri-kafi	F

IX.Davranış qaydalarının pozulması:Tələbə Universitetinin daxili intizam qaydalarına əməl etməyən tələbələr haqqında müvafiq tədbirlər görülür.

X. Təqvim mövzu planı: Mühazirə 30 saat, seminar 30 saat. Cəmi 60 saat

№	Keçirilən <u>mühazirə</u> , seminar, məşğələ, laboratoriya və sərbəst mövzuların məzmunu	Saat		Tarix	
		müh	sem	müh	sem
1	2	3	4	5	6
1	Mövzu. İqlimşünashğa giriş Plan: 1. Fənnin məqsəd və vəzifələri 2. Hava və iqlim Mənbə: 1,2,3	2	2		
2	Mövzu. Mövzu. Atmosfer havasının tərkibi və quruluşu. Ozonun atmosferdə paylanması Plan: 1. Atmosfer havasının tərkibi. Homosfer və heterosfer anlayışları 2. Atmosferin quruluşu 3. Stratosfer, Ozonun atmosferdə paylanması Mənbə: 1,2,3,4	2	2		
3	Meteoroloji informasiya və onun təqdim olunması 1. Meteoroloji məlumatların toplanması yolları 2. Meteoroloji informasiyaya qoyulan tələblər Mənbə: 1,2,3 Mənbə: 1,2,3	2	2		
4	Atmosfer təzyiqi Plan: 1. Atmosfer təzyiqi 2. Havanın sıxlığının, temperaturun atmosfer təzyiqi ilə əlaqəsi 3. Atmosfer təzyiqinin ölçülməsi 4. Barik sahə, barik pillə, barik qradiyent Mənbə: 1,2,3	2	2		
5	Mövzu. Günəş radiasiyası Plan: 1. Günəş radiasiyası 2. Qısdalğalı və uzundalğalı radiasiya 3. İnsolyasiya. Düz və səpələnən radiasiya 4. Günəş radiasiyasının atmosferdə və yer səthində dəyişməsi, atmosferdə udulması 5. Yer albedosu 6. Yer səthinin şüalanması. Alatoranlıq Mənbə: 1,2,3	2	2		
6	Mövzu Adiabatik proseslər 1. Adiabatik proseslər 2. Quru adiabatik proses 3. Rütubətli adiabatik proses 4. Psevdoadiabatik proses				
7	Mövzu. Atmosferdə istilik rejimi. İnversiya Plan: 1. Qlobal enerji büdcəsi. Enerjinin yerdən atmosfərə köçürülməsi	2	2		

	2. Temperaturun dəyişməsinin səbəbləri 3. Səthin tipinin, coğrafi enliyin, su hövzələrinin temperatur rejiminə təsiri 4. Yüksəkliklər və yamacların ekspozisiyalarının temperatur rejiminə təsiri Mənbə: 1,2,3				
8	Mövzu. Atmosferdə istilik rejimi Plan: 1. Temperaturun illər arası variasiyaları 2. Temperatur inversiyası 3. Ətraf mühitin temperatur qradienti və statik dayanıqlılıq 4. Konveksiya				
9	Mövzu Atmosferdə su Plan: 1. Su buxarının ölçülməsi 2. Qarışıq nisbət, su buxarı təzyiqi 3. Nisbi rütubətlik, şəh nöqtəsi 2. Kondensasiya və depozisiya 3. Buludların təsnifatı Mənbə: 1,2,3	2	2		
10	Mövzu Atmosferdə su Plan: 1. İsti və soyuq buludlarda yağıntının böyüməsi 2. Yağıntı tipləri 3. Dumanlar və onların təsnifatı Mənbə: 1,2,3	2	2		
11	Mövzu. Müasir iqlim dəyişmələri Plan: 1. Müasir iqlim dəyişmələri 2. İqlim adaptasiyası 3. İqlim mitiqasiyası				
12	Mövzu. Atmosferin ümumi sirkulyasiyası Plan: 1. Külək 2. Geostrafik və qradient küləyi 3. Hava kütlələri 1. Atmosfer cəbhələri 2. Siklonlar və onların inkişaf mərhələləri 3. Antisiklonlar 4. Tropik siklonlar Mənbə: 1,2,3	2	2		
13	Mövzu. Atmosferin ümumi sirkulyasiyası Plan: 1. Yerli küləklər 2. TKZ, passatlar 3. Mussonlar 4. Qərb axınları və axım küləkləri 5. Təzyiq zonaları. Hadley və Ferrel özəyi 6. Atmosferin fəaliyyət mərkəzləri	2	2		

	Mənbə: 1,2,3,4				
14	Mövzu. İqlim yaradan amillər Plan: 1.İqlim yaradan amillər 4.El-Ninyo və La-Ninyo 5.Qar xətti Mənbə: 1,2,3,4				
15	Mövzu. İqlim təsnifatları Plan: 1. Alisofun iqlim təsnifatı 2. Köppenin iqlim təsnifatı Mənbə: 1,2,3,4	2	2		
	Cəmi: 60	30	30		

XI. Fənn üzrə tələblər:

İqlimin coğrafiya ilə əlaqəsini öyrənmək, iqlimlərin keçmişdə və gələcəkdə necə dəyişdiyini, global iqlim dəyişikliyinə mümkün nəticələrini araşdırmaq.

XII. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XIII.Fənn üzrə təlimin nəticələri:

Tədrisin (öyrənmənin) nəticələri (TN) olaraq tələbələrin meteorologiya və iqlimşünaslıq elmi haqqında ətraflı məlumatı olacaqdır. Tədris müddətində istifadə olunan materiallar və əyani vəsaitlər nəticəsində tələbələr bu elmi daha dərin və geniş mənimsəyəcəklər.

Kursun sonunda tələbələr aşağıdakıları mənimsəyəcəklər:
iqlimşünaslıq fənninin mənimsənilməsi.

- Alınan biliklərin meşəçiliklə birbaşa əlaqəsini görəcəklər.

- Hava xəritələrini mənimsəyib, orada barik mərkəzləri, atmosfer cəbhələrini aşkarlamaq bacarıqları əldə edəcəklər. Hava proqnozlarını klassik və müasir metodlarını öyrənəcəklər və proqnoz verməyi belə bacaracaqlar.

-Yer kürəsinin iqlimlərini mənimsənilməsi

-Aerokosmik metodların hava proqnozu və iqlimi mənimsəmək üçün istifadəsi

-Alınan meteoroloji biliklərini təsərrüfat üçün tətbiq etməyi öyrənmək.

İmtahan sualları

1. Fənnin məqsəd və vəzifələri
2. Hava və iqlim
3. Atmosfer havasının tərkibi. Homosfer və heterosfer anlayışları
4. Atmosferin quruluşu
5. Stratosfer, Ozonun atmosferdə paylanması
6. Meteoroloji məlumatların toplanması yolları
7. Meteoroloji informasiyaya qoyulan tələblər
8. Atmosfer təzyiqi
9. Havanın sıxlığının, temperaturun atmosfer təzyiqi ilə əlaqəsi
10. Atmosfer təzyiqinin ölçülməsi
11. Barik sahə, barik pilla, barik qradiyent
12. Adiabatik proseslər
13. Quru və rütubətli adiabatik proses
14. Psevdoadiabatik proses
15. Günəş radiasiyası
16. Qısdalğalı və uzundalğalı radiasiya

17. İnsolyasiya. Düz və səpələnən radiasiya
18. Günəş radiasiyasının atmosferdə və yer səthində dəyişməsi, atmosferdə udulması
19. Yer səthinin şüalanması. Alatoranlıq, albedo
20. Temperaturun dəyişməsinin səbəbləri
21. Səthin tipinin, coğrafi enliyin, su hövzələrinin, dağların temperatur rejiminə təsiri
22. Temperaturun illər arası variasiyaları
23. Temperatur inversiyası
24. Ətraf mühitin temperatur qradienti və statik dayanıqlılıq
25. Su buxarının ölçülməsi
26. Buludların təsnifatı
27. İsti və soyuq buludlarda yağıntının böyüməsi
28. Yağıntı tipləri
29. Dumanlar və onların təsnifatı
30. Müasir iqlim dəyişmələri
31. İqlim adaptasiyası
32. İqlim mitiqasiyası
33. Külək
34. Hava kütlələri
35. Atmosfer cəbhələri
36. Siklonlar və onların inkişaf mərhələləri
37. Antisiklonlar
38. Tropik siklonlar
39. Yerli küləklər
40. TKZ, passatlar
41. Mussonlar
42. Qərb axınları və axım küləkləri
43. Təzyiq zonaları. Hadley və Ferrel özləri
44. Atmosferin fəaliyyət mərkəzləri
45. El-Ninyo və La-Ninyo
46. Qar xətti
47. İqlim yaradan amillər
48. Alisofun iqlim təsnifatı
49. Köppenin iqlim təsnifatı

I Kollokvium sualları

1. Fənnin məqsəd və vəzifələri
2. Hava və iqlim
3. Atmosfer havasının tərkibi. Homosfer və heterosfer anlayışları
4. Atmosferin quruluşu
5. Stratosfer, Ozonun atmosferdə paylanması
6. Meteoroloji məlumatların toplanması yolları
7. Meteoroloji informasiyaya qoyulan tələblər
8. Atmosfer təzyiqi
9. Havanın sıxlığının, temperaturun atmosfer təzyiqi ilə əlaqəsi
10. Barik sahə, barik pillə, barik qradient
11. Adiabatik proseslər
12. Günəş radiasiyası
13. Qısdalğalı və uzundalğalı radiasiya
14. İnsolyasiya. Düz və səpələnən radiasiya

15. Güneş radiasiyasının atmosferdə və yer səthində dəyişməsi, atmosferdə udulması

II Kollokvium sualları

1. İqlim adaptasiyası
2. Müasir iqlim dəyişmələri
3. İqlim mitiqasiyası
4. Külək
5. Hava kütlələri
6. Atmosfer cəbhələri
7. Temperaturun dəyişməsinin səbəbləri
8. Səthin tipinin, coğrafi enliyin, su hövzələrinin, dağların temperatur rejiminə təsiri
9. Temperaturun illər arası variasiyaları
10. Temperatur inversiyası
11. Su buxarının ölçülməsi
12. Buludların təsnifatı
13. İsti və soyuq buludlarda yağıntının böyüməsi
14. Yağıntı tipləri
15. Dumanlar və onların təsnifatı

“İqlimşünaslıq” fənninin sillabusu “Coğrafiya müəllimliyi” ixtisası (proqramları üzrə) tədris planı və fən proqramı əsasında tərtib edilmişdir.

Sillabus “Coğrafiya və onun tədrisi metodikası” kafedrasında müzakirə edilərək təsdiq edilmişdir. (12 sentyabr 2025-ci il, protokol № 01)

Fənn müəllimi:

b/m Əliyev C. R

Kafedra müdiri:

dos. S.Q.Əzizov